

Kadrija Hodžić, *Tuzlanski procesi 70-ih godina XX stoljeća*, Udruženje za modernu historiju, Sarajevo, 2021, 471. str.

Udruženje za modernu historiju (UMHIS) objavilo je 2021. godine knjigu *Tuzlanski procesi 70-ih godina XX stoljeća* čiji je autor Kadrija Hodžić, profesor na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Tuzli. Knjiga se sastoji od osam tematskih poglavlja koja prate dijelovi: „Kako je nastala i šta sadrži knjiga“ (9-14. str.), „Prolegomena“ (15-27. str.), „Dodatak - Hronologija života i rada inkriminiranih sudionika Tuzlanske grupe“ (353-428. str.), „Zaključna razmatranja“ (431-439. str.), te popis izvora i literature, skraćena, indeks ličnih imena i zahvala autora.

S prvim poglavljem „Konstrukt ‘Tuzlanske grupe’“ (31-66. str.) Hodžić postepeno otvara razgovor o tzv. „Tuzlanskoj grupi“ ukazujući na to ko, kako, zbog čega i kada postaje dio ove „grupe“. Kao centralna ličnost u čitavoj priči vrlo brzo pozicioniran je Pašaga Mandžić, a Hodžić detaljnije analizira historijat problema kao i njegovu političku pozadinu, odnos Mandžića prema „bosanskim liberalima“ i niz drugih pitanja usko povezanih s političkim sukobima unutar Saveza komunista u Bosni i Hercegovini u Jugoslaviji 1960-ih i 1970-ih godina. Na kraju poglavlja, Hodžić daje osvrt na dosadašnju historiografsku i publicističku produkciju o Mandžiću i „Tuzlanskoj grupi“.

Autorov fokus u drugom poglavljju naslovljenom „Suprotstavljeni pogledi o razvoju Tuzle“ (69-111. str.) nalazi se na propitivanju dinamike ekonomskog, privrednog i urbanog razvoja Tuzle, te lokalne razine politike u kojoj se pojavljuju problemi i razilaženja Pašage Mandžića i viših nivoa vlasti, odnosno partijskih struktura. Kako autor ističe, Mandžiću i Salihu Bureku zamjeralo se na njihovom lokalpatriotizmu, pri čemu je, uz detaljan prikaz Mandžićeve lokalne privredne politike i aktivnosti njenih oponentata, skrenuta pažnja na još neke slučajeve „lokalpatriotskog“ vođenja politike u ovom periodu.

„Prva razilaženja Partije s Pašagom Mandžićem 1971. godine“ (115-154. str.) naslov je trećeg poglavlja knjige u kojem Hodžić detaljno prikazuje obračun na Osmoj sjednici Opštinske konferencije SK Tuzle 1971. godine, na kojoj je Pašaga Mandžić optužen za „političku i moralnu nepodobnost“ i promicanje „antisamoupravnih pojava“. Hodžić ovaj proces u velikoj mjeri veže za izmjenu partijskog rukovodstva na lokalnoj razini, gdje je s viših nivoa uklonjeno „inertno“ rukovodstvo u odnosu prema Mandžićevom djelovanju, a doveden Esad Horozović s kojim aktivnije započinje čitav proces unutarpartijskog sukoba.

U sljedećem poglavlju pod naslovom „Mandžićevo oživljavanje spornih pitanja ustanka u istočnoj Bosni“ (157-185. str.) Hodžić obrađuje pitanje koje je do sada u historiografiji dosta puta tretirano. Naime, radi se o nekoliko različitih pokušaja propitivanja pojedinih „partijskih istina“ i interpretacija o događajima iz perioda Drugog svjetskog rata. U historiografiji je poznat slučaj Rasima Hurema koji je svojom disertacijom, a zatim i knjigom, iznio tezu o krizi Narodnooslobodilačkog pokreta (NOP) u istočnoj Bosni tokom 1941. godine, čime je izazvao revolt i snažan odgovor akademske zajednice koji je bio podupiran od poznatih političkih struktura. S druge strane, Pašaga Mandžić upustio se u raspravu, a zatim i sukob Rodoljuba Čolakovića i Svetozara Vukmanovića koji je već bio u toku. Osnovne zamjerke koje je iznosio Mandžić kretale su se ka nepravdom, pa i neprijateljskom odnosu koji je NOP imao prema muslimanima u istočnoj Bosni, a za takav tok događaja izravno je optužio Rodoljuba Čolakovića, Svetozara Vukmanovića i Todora Vujasinovića, s tezom da nisu slijedili i provodili naredbe Josipa Broza Tita. Hodžić analizira ovaj sukob i pokazuje kako je, u konačnici, upravo ovdje Pašaga Mandžić prešao „granice“ koje su mu određeni članovi Partije mogli i htjeli tolerirati, nakon čega je uslijedio i konačni obračun.

Naredno poglavlje knjige „Konačno razračunavanje 1975. godine“ (189-218. str.) posvećeno je raspletu čitavog procesa. Hodžić detaljno analizira ovu fazu partijskog sukoba ne samo u vezi s Pašagom Mandžićem nego i u slučaju drugih pripadnika „Tuzlanske grupe“. Detaljno je predstavljen sudski proces, a autor raspravlja o tome zašto je Pašaga Mandžić u konačnici pošteđen presude. U tom smislu ostaje pri već poznatoj tezi da je bitnu ulogu u toj poštedi imao Branko Mikulić, a da su se oni koji su vodili obračun protiv Pašage Mandžića zadovoljili njegovim isključenjem iz Partije i Saveza boraca, odnosno javnim poniženjem.

Kroz šesto poglavlje knjige „Hapšenja i podizanje optužnice“ (221-258. str.) Hodžić ulazi u rekonstrukciju samog procesa, od hapšenja do optužnica, ističući pri tome pojedinačne slučajeve. S jedne strane, ističe se brutalnost sistema, iznuđivanje svjedočenja i druge radnje kojima su se nastojali obezbijediti dokazi za „neprijateljsko djelovanje“ tzv. „Tuzlanske grupe“, dok se, s druge strane, pokazuje i uloga režimskih medija koji su se „utrkiivali u odbrani tekovina samoupravnog društva“.

U poglavlju „Iza kulisa“ (261-331. str.) Hodžić se bavi čitavim nizom pitanja u kojima prvenstveno nastoji istaknuti količinu radnji pojedinaca i sistema koje su se obavljale u tajnosti, naročito onih povezanih s „velikim ličnostima“

u ovom periodu, poput Rodoljuba Čolakovića ili Cvijetina Mijatovića, te neobaviještenosti Džemala Bijedića u vezi s nizom događaja koji su obilježili ovu aferu. Osim toga, Hodžić ukazuje na proces istiskivanja Pašage Mandžića iz javnog prostora, što je bila jedna od klasičnih praksi obračuna Partije s neistomišljenicima u vlastitim redovima.

Posljednje poglavlje knjige pod naslovom „Oživljavanje interesa za ‘Tuzlansku grupu’“ (335-350. str.) pokazuje razvoj interesa pojedinaca poput Šefkije Vrabca koji su, putem medija i dnevne politike i „nauke“, od ovog slučaja kreirali mnogo više od unutarstranačke borbe za moć. Hodžić, u konačnici, dolazi do stava da bi za pripadnike tzv. „Tuzlanske grupe“ bilo neophodno izvršiti rehabilitaciju i postići „tranzicionu pravdu“. Nakon ovog poglavlja Hodžić donosi još i dodatak gdje predstavlja kratke biografske podatke aktera ove afere i procesa.

Na kraju, knjiga Kadrije Hodžića predstavlja značajan doprinos s obzirom na to da je prva do sada objavljena monografija u kojoj je autor nastojao detaljno prikazati pitanje afere povezane s Pašagom Mandžićem i tzv. „Tuzlanskom grupom“, odnosno političkom eliminacijom njega i širokog kruga ljudi koji su mu bili bliski, na različite načine. Važno je posebno ukazati na značaj intervjua kao izvora informacija obavljenih od strane autora s osobama koje su bile akteri ili bliski srodnici aktera ovog procesa. Ipak, lako je uočljiv slab kritički osvrt prema ovoj vrsti izvora, što je značajno umanjilo njihovu vrijednost prilikom izrade samog teksta. Pristup koji je autor odabrao jasan je od početka, jer već na 12. strani ističe kako je jedan od motiva pisanja ove knjige njegova „sentimentalna vezanost“ za pojedine ličnosti ovog procesa. S tim u vezi, mora se jasno istaći da tema i dalje ostaje otvorena za istraživače koji će ponuditi drugačiju perspektivu događaja i fokusirati se više na unutarpartijski sukob mlađe i starije generacije komunista u tom periodu nego na afirmiranje narativa o krivcu i žrtvi, te možda ponuditi drugačije zaključke.

Ajdin Muhedinović